

УДК 811.111'25

КОНЦЕПТ «ЖІНКА» В ДРАМАТУРГІЧНОМУ ДИСКУРСІ ВЕНДІ ВАССЕРШТАЙН

У статті проаналізовано концепт ЖІНКА у драматургічному дискурсі Венді Вассерштайн. Здійснено аналітичний огляд основних праць мовознавців з когнітивної лінгвістики, зокрема такої її галузі, як лінгвоконцептології. Суттєву увагу приділено характеристиці культурного концепту та його структурі. Наукова розвідка репрезентує культурний концепт ЖІНКА у творчості американського драматурга, який знаходить своє повне втілення майже у всіх її драмах. Визначено, що культурний концепт, будучи трьохмірним утворенням, включає предметно-образну, понятійну та ціннісну складові. Виявлено низку лексем-репрезентантів концепту ЖІНКА, що свідчить про значущість відповідного фрагменту у свідомості драматурга. Зміст концепту реалізують мовні засоби на позначення зовнішніх та внутрішніх характеристик жінки. Увага автора зосереджена на аналізі мікроконцептів які вербалізують концепт ЖІНКА: незалежна, рівна чоловікові та освічена.

Ключові слова: *концепт, мікроконцепт, когнітивна лінгвістика, ЖІНКА, драматургічний дискурс.*

Постановка проблеми. Останнім часом у мовознавчих дослідженнях все частіше з'являється поняття «концепт». Концепт має логічно організовану динамічну структуру, що складається з базового елементу і пов'язаних з ним через прототипічне значення похідні елементів. Структура концепту може бути виявленою через засоби його репрезентації у мові. Базою концепту є первинна прототипічна модель основного значення слова [5, с. 633].

Концепт є цілісним утворенням, здатним розвиватися, змінюватися і відображати досвід людей. Питання шляхів репрезентації концептів у мові, відслідкування відмінностей між мовним значенням і концептом, вплив менталітету етносу на формування картини світу залишаються актуальними для сучасної лінгвістичної науки. Одним із ключових концептів будь-якої культури є гендерний концепт *ЖІНКА*, тобто «багатомірне культурно-значиме соціопсихологічне утворення в колективній свідомості, опредметнене в мовній формі» [1]. Г.Г. Слишкін виділяє гендерні концепти («жінка», «чоловік»).

Попри посилену увагу до концепту з боку представників різних галузей знань, сам термін «концепт» ще не набув однозначного трактування. Ми поділяємо позицію О. Селіванової, яка обстоює концепт як інформаційну когнітивну структуру свідомості, певним чином організовану та вбудовану до колективної чи індивідуальної концептосистеми [7, с. 297].

Дослідження концепту *ЖІНКА* на матеріалі п'єс сучасного американського драматурга Венді Вассерштайн є вкрай необхідним, адже жінка відіграє надзвичайно важливу роль у суспільстві. Намагаючись представити обсяг та структуру концепту *ЖІНКА* у драматургічному дискурсі В. Вассерштайн, ми спираємося, головним чином, на тезу В. І. Карасика про те, що культурний концепт, будучи трьохмірним (як мінімум) утворенням, включає предметно-образну, понятійну та ціннісну складові [1].

Зростаюча роль жінки у сучасному світі, розширення сфери її залучення до соціально-політичного життя суспільства також обумовлює актуальність дослідження. Відображення концепту *ЖІНКА* у творчості В. Вассерштайн досить багатогранно, виходячи з визнання того факту, що письменник мислить концептами, комбінуючи їх і здійснюючи в рамках концептів та їх поєднань глибинні предикації, формуючи нові концепти в ході мислення. Мислення є оперування концептами як глобальними одиницями структурованого знання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зміст структури концепту залежить від умов його формування та функціонування у кожної особистості, тому перелік концептуальних ознак (власне зміст концепту) є складним та надзвичайно актуальним завданням, розв'язання якого займаються чимало вітчизняних та зарубіжних учених (Дж. Лакофф, О.С. Кубрякова, Ю.С. Степанов, В. І. Карасик, М.М. Болдирев, З.Д. Попова, Й.А. Стернін, С.А. Жаботинська та ін.). Концепт як лінгвокогнітивне явище, згідно з визначенням О.С. Кубрякової, – це «одиниця ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості й тієї інформаційної структури, що відбиває

знання та досвід людини, й оперативна змістова одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи й мови мозку». За В.В. Красних, культурні концепти – це колективні змістові ментальні утворення, що фіксують своєрідність певної культури [3, с. 12].

Мета статті – змоделювати концепт *ЖІНКА* у драматургічному дискурсі В. Вассерштайн на матеріалі п'єс: “UncommonWoman” (1977), “Isn't it Romantic?” (1983), “The Heidi Chronicles” (1988), “The Sisters Rosensweig” (1993), “An American Daughter” (1997).

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепт має двоїсту сутність – психічну та мовну. З одного боку, це – прообраз, що уособлює культурно зумовлені уявлення мовця про світ, з іншого – у концепта є певне ім'я у мові. Це поняття є однією із структур репрезентації знань, одержаних людиною при відображенні дійсності та закодованих завдяки мові. Концепти – посередники між словами і дійсністю, які реалізуються у мовній формі, перш за все за допомогою лексем. Слово – це така сутність, де перетинаються мовні та позамовні знання про світ. Адже форма слова оптимальна для того, щоб зафіксувати соціально значущий набір значень і сукупність знань про предмет, явище чи процес [4].

Стать є однією із найважливіших характеристик особистості, яка багато в чому визначає її соціальну, культурну та когнітивну орієнтацію у світі, у тому числі з посередництвом мови.

Культурні концепти, займаючи важливе місце в колективній мовній свідомості, представляють істотну значущість як для окремої мовної особистості, так і для всього суспільства в цілому. Тому вивчення концептів культури (серед яких в будь-якій мові можна виділити велику кількість культурно-специфічних) стає надзвичайно актуальною проблемою.

П'єси В. Вассерштайн демонструють складні жіночі характери, сімейні клопоти, проблеми шлюбного життя, взаємини з чоловіками, роль матері у родині, які трактуються на рівні соціальних проблем та чітко відображають концепт *ЖІНКА*.

У дискурсі В. Вассерштайн виявляємо низку лексем-репрезентантів концепту *ЖІНКА*, що свідчить про значущість відповідного фрагменту у свідомості драматурга. Концепт *ЖІНКА* в драматургічному дискурсі розкривається через численні описи психічних та емоційних станів жінок, шляхом описів їх комунікації та ін. Окрім того, зміст концепту реалізують мовні засоби на позначення зовнішніх характеристик жінки, що функціонують також із метою відображення її внутрішнього портрета.

Аналізуючи структуру концепту, М.М. Болдирев доходить висновку, що поза концептом знаходяться знання різного ступеня абстракції та різних форматів, серед яких він виділяє: конкретно-чуттєвий образ; уявлення (мисленнєву картину як узагальнений чуттєвий образ); схему (мисленнєвий зразок предмета чи явища, що має просторово-контурний характер); поняття (концепт, що має найзагальніші ознаки предмета чи явища, його об'єктивні, логічні, структурні характеристики); прототип (категоріальний концепт, що дає уявлення про типовий член певної категорії); пропозиційну структуру чи пропозицію (модель певної сфери досвіду, де вичленовуються елементи, аргументи та зв'язки між ними).

Одним із сучасних методів концептуального аналізу є вивчення концепту через лексико-семантичний апарат, на який він спирається. Згідно з розповсюдженою думкою серед сучасних лінгвістів концепти організовані за принципом ядро (центр) – поле (периферія): структура концепту складається з ядра та широкого інтерпретаційного поля, у якому виділяється ближня та дальня периферія (Й.А. Стернін, З.Д. Попова [5; 8]).

Ядро концепту є його базовим шаром та сукупністю когнітивних шарів і когнітивних сегментів з когнітивними ознаками, що їх формують. Інтерпретаційне поле концепту складає його периферію. На периферії концепту знаходяться різні визначення, тлумачення, відображені в пареміях, афоризмах, крилатих виразах. Власне ці поверхні нашарування на базовий шар концепту відображає процес та результат світопізнання [5, с. 58-60].

Концепт *ЖІНКА* знаходить своє повне втілення майже у всіх драмах В. Вассерштайн. У драматургічному дискурсі В. Вассерштайн ми сформуваємо такі мікроконцепти концепту *woman*:

Незалежна жінка (independentwoman)

У драмі “The Heidi Chronicles”, де персонаж Хайдідемонструє своє небажання одружитися з Пітером, в той же час, коливони кохають один одного, лексема *independence* реалізує значення незалежною жінки через МА ЕКСПРЕСИВИ, яка цінує свою незалежність

більше ніж кохання. На першому місці для Хайді – самоосвіта та особистісний розвиток. Пітер не розуміє цього і гадає, що у таких жінок, як Хайді, існує комплекс неповноцінності.

PETER: Will you marry me?

*HEIDI: I covet my **independence*** [W.Wasserstein, c.12].

*HEIDI: I mean, why should some **well-educated woman** waste her life making you and your children tuna fish sandwiches?*

SCOOP: You know, you really have one hell of an inferiority complex [W.Wasserstein, c.12].

У п'єсі "Isn't it Romantic?" лексема *independent* втілена в МА ЕКСПРЕСИВИ, вона реалізує гордість Таши, котра відповідає своїй матері, що вона незалежна і це її особистий вибір. Модифікатором іллокутивної сили виступає концептуальна метафора *a person in my own right*, що підсилює значення незалежної жінки:

*TASHA: I'm **independent woman** – a person in my own right* [W.Wasserstein, c.150].

У цій же п'єсі почуття незалежної жінки у Джейн реалізується відповідно своїй матері, що вона бажає досягти кар'єрних успіхів, а для цього їй потрібно бути без чоловіка. І це виражається дуже категорично лексемами *live alone* та *put off marriage* :

*JANIE: **Women should live alone and find out what they can do, put off marriage, establish a vertical career track*** [W.Wasserstein, c. 144].

Мікроконцепт *independent woman* у драмі "Isn't it Romantic?" використано у ситуації, де спілкування відбувається між персонажами Харріет та Джейн, яка, намагається довести подрузі, щоне поважає жінок, які дозволяють на себе платити чоловікам:

HARRIET: I never respected women who didn't learn to live alone and pay their own rent [W.Wasserstein, c. 104].

З глибокої давнини пішло те, проти чого зараз борються сучасні жінки: нерівність статей. Так як творчість Венді Вассерштайн відноситься до гілки ліберального фемінізму, драматург неодноразово показує рівність між чоловіком і жінкою, тому наступним мікроконцептом у драматургічному дискурсі В. Вассерштайн ми виділяємо *жінка рівна чоловікові (equal to man)*.

У тексті п'єси "The Heidi Chronicles" мікроконцепт *equal to man* використовується у ситуації, коли подруги організували марш «Жінки у мистецтві», але Хайді вважає, що якщо чоловік хоче взяти участь, то це можливо, навіть, якщо цей марш для жінок. *DEBBIE (Stops): I find you ironic tone both paternal and caustic. I'm sorry. I can't permit you to join us. This is a women's march.*

HEIDI: But I thought that our point was that this is our cultural institution. "Our" meaning everybody's. Men and women. Him included [W.Wasserstein, c.30].

У цій самій драмі лексема *equal* реалізує словникове визначення, а саме *like for each member of a group, class, or society*. Тут Хайді знову наголошує, що «наше» означає в рівній кількості як жінок так і чоловіків, але більшість відвідувачів – жінки, що також акцентує Хайді. Для підсилення використовується парцеляція.

*DEBBIE: At two o'clock this afternoon, my sisters and I plan to march on the curator's office and demand **equal** representation for our vision.*

HEIDI: This museum is publicly funded by our tax dollars. "Our" means both men and women. The weekly attendance at this institution is sixty percent female. The painting and appreciation classes are seventy percent female [W.Wasserstein, c.25].

Лексема *equal* в драмі "The Heidi Chronicles" використана в МА РЕПРЕЗЕНТАТИВИ, у ситуації, де Хайді вимагає від Марка однаково рівної думки та часу зі всіма жінками.

*HEIDI: Mark, I am demanding you **equal time and consideration*** [W.Wasserstein, c. 30].

Ідеал В. Вассерштайн — жінка освічена, інтелігентна, прогресивних поглядів, з високими духовними запитами та вільна у виборі роду занять. Тому виокремлюємо третій мікроконцепт *освічена жінка (well-educated woman)*.

Хайді планує отримати грант Фулбрайта, досягнути успіхів в кар'єрі та науці на противагу заміжжю.

*HEIDI: This is all irrelevant. I'm **thinking of writing my book in England. I applied for a Fulbright*** [W.Wasserstein, c. 37].

Деякі героїні п'єс планують мати сім'ю, коли досягнуть успіхів у кар'єрі і неважливо скільки їм буде років. Хайді говорить з іронією, що коли вона реалізує свої кар'єрні плани, то навіть і у 60 років можна одружитися. Очевидно, що успіхи у науці, для героїні є першочерговими. Вираз *planning to start my family at sixty* виражає гіпер-самовпевненість жінки.

HEIDI: I'm planning to start my family at sixty. I hear there's hormone in Brazil.

У проаналізованих п'єсах "Uncommon Woman", "Isn't it Romantic?", "The Heidi Chronicles", "The Sisters Rosensweig", "An American Daughter" частим є вживання слів з префіксом *self* як феномену особистісного саморозвитку жінки:

HEIDI: Susan is very committed. She is thinking of going to business school so the collective can become self-sufficient [W. Wasserstein, с.31].

QUINCY: I'll say that the future Surgeon General is one of the truly empowered, self-actualized real women [W. Wasserstein, с. 5].

SCOOP: Self-fulfillment, self-determination, self-exaggeration [11, p.30].

Особливість драматургічного дискурсу В. Вассерштайн це використання таких прикметників як *handsome, hard, brave* для опису жінки, хоча частіше вони вживаються для опису чоловіка:

GORGEOUS: Merlin here was just telling me what a handsome woman you are. I believe that men really are looking for strong women these days.

PETER: You're a brave and remarkable woman. A proud pioneer.

PAUL: C'mre. Deal from strength, Harriet. Men really like strong women.

GORGEOUS: You've become a hard woman, Sara.

LISA: Scoop says that you're the most handsome woman he knows.

SUSAN: Handsome meanstruck [W. Wasserstein].

У наведених прикладах жіночі персонажі наділені надзвичайною вродою, але краса носить дещо чоловічий характер. Отже, вживання «чоловічих» якостей стає унормованим для драматургічного дискурсу В. Вассерштайн.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, виокремивши основні концептуальні ознаки у структурі мікроконцептів *independent woman, equal to man, well-educated woman*, постає чіткий концепт *ЖІНКА* в драматургічному дискурсі Венді Вассерштайн. У перспективі нами буде вивчено концептосферу фемінізму у драматургічному дискурсі В. Вассерштайн.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик. Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.
2. Костомаров В.Г., Верещагин Е.М. Лингвострановедческая теория слова / Е.М. Верещагин, В.Г. Костомаров — М.: Русский язык, 1980. — 320 с.
3. Красних В. В. Этнопсихолінгвістика и лингвокультурология: курс лекцій / В. В. Красних. – М. : Гнозис, 2002. – 284 с.
4. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика: учебн. пособие / Валентина Аврамовна Маслова. – Минск : Тетрасистемс, 2004. – 256 с.
5. Попова З.Д. Понятие "концепт" в лингвистических исследованиях / Попова З.Д., Стернин И.А. – Воронеж: Изд-во Воронежск. ун-та, 2000. – 130 с.
6. Попова З.Д. Очерки по когнитивной лингвистике / Попова З.Д., Стернин И.А. – Воронеж: Истоки, 2001. – 192 с.
7. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія / О.О. Селіванова. – Полтава : Дозвілля-К, 2010. – 843 с.
8. Стернин И.А. Введение в речевое воздействие / Иосиф Абрамович Стернин. – Воронеж: Изд-во Воронежск. ун-та, 2001. – 252 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

9. Wasserstein, W. An American daughter. – N.Y., San Diego, L., Harcourt Brace and Company, 1998. – 105 p.
10. Wasserstein W. Isn't it Romantic? / The Heidi Chronicles and Other Plays (Foreword by Andre Bishop). – N.Y.: Harcourt Brace Jovanovich, 1990. – P. 73-153.
11. Wasserstein W. The Heidi Chronicles. – DPS, 1990. – 81 p.
12. Wasserstein W. The Sisters Rosensweig. – N.Y., San Diego, L.: Harcourt Brace and Company, 1993. – 109 p.

Климчук Ю. Концепт ЖЕНЩИНА в драматургическом дискурсе Венди Вассерштайн.

В статье проанализирован концепт ЖЕНЩИНА в драматургическом дискурсе Венди Вассерштайн. Осуществлен аналитический обзор основных работ языковедов в области когнитивной лингвистики, в частности такой ее отрасли, как лингвоконцептология. Существенное внимание уделено характеристике культурного концепта и его структуре. Научное исследование представляет культурный концепт ЖЕНЩИНА в творчестве американского драматурга, который находит свое полное воплощение почти во всех ее драмах. Определено, что культурный концепт, будучи трехмерным образованием, включает предметно-образную, понятийную и ценностную составляющие. Проанализировано ряд лексем-репрезентантов концепта ЖЕНЩИНА, что свидетельствует о значимости соответствующего фрагмента в сознании драматурга. Содержание концепта реализуют языковые средства для обозначения внешних и внутренних характеристик женщины. Внимание автора сосредоточено на анализе микроконцептов которые вербализуют концепт ЖЕНЩИНА: независимая, равна мужчине и образованная.

Ключевые слова: концепт, микроконцепт, когнитивная лингвистика, ЖЕНЩИНА, драматургический дискурс.

Klymchuk Y. Concept WOMAN in Dramaturgical Discourse of Wendy Wasserstein.

The article deals with the concept of WOMAN in dramaturgical discourse of Wendy Wasserstein. The analytical review of the major linguists' works from cognitive linguistics, including its branches such as linguoconceptology is analyzed. Particular attention is paid to the characteristics of cultural concepts and its structure. Scientific exploration represents cultural concept WOMAN in the works of American playwright who finds its full realization in almost all her dramas. The cultural concept being three-dimensional form includes subject-figurative, conceptual and value components. A number of lexemes-representants of concept WOMAN are analyzed, indicating the importance of the corresponding fragment in the mind of the playwright. The content of the conceptis realized by linguistic means to indicate external and internal characteristics of woman. Attention is focused on the analysis of microconceptswhich are verbalized the concept WOMAN: independent, equal to man and educated.

Key words: concept, microconcept, cognitive linguistics, woman, dramatic discourse.

Олеся Лященко
(Київ)

УДК 821.03/01

РОЛЬ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАГМАТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ТЕКСТУ

У статті проаналізовано особливості вживання фразеологізмів у газетно-публіцистичному стилі. Виявлено, що загальна ідеологічна спрямованість періодичного видання і жанри текстів детермінують вибір фразеологічних одиниць. Стилiстично нейтральні (стандартні кліше) фразеологізми здебільшого використовуються в короткому огляді новин з метою реалізації інформативної функції комунікативного повідомлення. Вони конституюють зв'язний текст і організують його у смислові блоки. У свою чергу, конотативні фразеологічні одиниці застосовуються в головних новинах, колонці редактора, дебатах, есе для підвищення прагматичного впливу тексту на реципієнта, відповідають за експресивні та оцінні елементи комунікативного повідомлення, зокрема допомагають моделювати позитивні й негативні поглядів стосовно концептів та проблем, порушених у газетній статті. Конотативні слова і словосполучення допомагають привернути увагу читача до ключових ідей тексту та в деяких випадках навіть переконати в істинності точки зору його автора.

Ключові слова: газетно-публіцистичний стиль, прагматичний вплив, «The Economist», фразеологізм.

Постановка проблеми. Основними функціями газетно-публіцистичного стилю виступають інформативна і прагматична. Сучасні ЗМІ висвітлюють коло питань, актуальне для